

УДК 378.14

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ, ЯК СКЛАДОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Бедевельська Маріана Василівна

м.Мукачеве

У статті розглянуто питання про формування творчих здібностей майбутніх вчителів, які є складовою їх педагогічної майстерності. Подано складові творчих здібностей, шляхи реалізації творчого підходу та рівні сформованості творчих здібностей.

Ключові слова: майбутні вчителі, творчість, творчі здібності, педагогічна майстерність, рівні сформованості творчих здібностей.

У відповідності з Болонською угодою в Україні відбуваються зміни в питанні підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Це потребує вдосконалення не тільки навчального процесу, але й формування особистості майбутнього фахівця, який буде зацікавлений у професійних знаннях, власній професійній компетентності. “Випускник ВНЗ - молодий спеціаліст якісно підготовлений, якщо у процесі вузівської життєдіяльності студента відбулося його навчання, виховання, самовиховання як творчої особистості, яка здатна бачити сучасні суспільні проблеми, а також професійно і творчо їх розв’язувати” [5, с.7].

Важливим у підготовці майбутнього вчителя є сформованість педагогічної майстерності. Академік І. Зязюн розглядає сутність педагогічної майстерності як комплекс властивостей особистості, до яких належать: гуманістична спрямованість (домінанта на розвитку учня; бачити особистість, відчувати, розуміти й допомагати; у кожній малій справі бачити велику мету; «виросувати» особистість через відкриття, а не насаджування; відповідати за свій вплив; відчувати моральне задоволення від розвитку учнів); професійна компетентність (комплекс знань з предмета, психології, педагогіки, методик; особистісна забарвленість знань; постійне оновлення знань); педагогічні здібності (комунікативні; перцептивні; динамізм; емоційна стабільність; оптимістичне прогнозування; креативність); педагогічна техніка (зовнішня і внутрішня) [10, с.29-30].

Педагогічна майстерність учителя проявляється через творчість. Але це не тотожні поняття, а тільки частково пов’язані між собою. Це пояснюють тим, що творчий підхід до педагогічної діяльності студента необхідний формувати ще у ВНЗ, готуючи його як до стандартних так і нестандартних ситуацій, які розв’язуються за принципами та правилами, перевірених наукою й практикою (педагогічною майстерністю) [14, с.12], яка набувається в процесі педагогічної діяльності і є проявом постійної і різнобічної творчості.

З метою реалізації творчого підходу необхідно вирішити такі завдання: 1) педагогічне осмислення елементів творчого процесу; 2) систематизація якостей творчої особистості як педагогічної мети; 3) визначення основних напрямків формування творчої особистості [15].

Тому, *метою статті* ми обрали розгляд питання

про формування творчих здібностей майбутніх учителів.

Проблема творчості завжди в центрі уваги науковців і практиків. У психологічному аспекті значний внесок в обґрунтування понять “творчість”, “творча діяльність” зробили К.О.Абульханова-Славська, Д.Б.Богоявленська, В.О.Моляко, В.В.Рибалка, В.А.Роменець, С.Л.Рубінштейн. Педагогічні проблеми формування творчих здібностей розглядалися у працях С.В.Висоцького, І.А.Зязюна, Н.В.Кічук, Н.Г.Печенюк, С.О.Сисоевої, В.С.Шубінського, О.В.Шупти.

“Творчість у широкому розумінні (як виконання чогось суспільно корисного) розкриває потребу особистості у самореалізації, самоактуалізації і розширенні своїх можливостей творити”. Структуру творчої діяльності, на думку дослідників, складають три компоненти: творчий прояв, творча позиція, творча продукція. [7, с.141-142].

Творчі здібності володіють певними ознаками: швидкість і гнучкість думки; точність; рівень мотивації; рівень розвинутої уваги.

О.Лук [7] визначає такі творчі здібності: вміння бачити проблему, здібності до перенесення досвіду, гнучкість мислення, здібності до передбачення. У працях дослідника розглядаються сім рівнів розвитку творчої особистості. Вони відповідають рівням сформованості творчих здібностей:

I рівень – інтуїтивне виявлення, мотиваційно-творча спрямованість.

II рівень – активність особистості в конкретному виді діяльності.

III рівень – підвищення активності у відповідальному виді діяльності.

IV рівень – перші значні творчі досягнення особистості.

V рівень – спрямований індивідуальний творчий стиль діяльності та майстерності.

VI рівень – стадія розкриття таланту.

VII рівень – геніальність [7].

На основі рівнів творчої діяльності І.М.Хмельяр визначила рівні сформованості творчих здібностей учнів ліцею.

Високий – постійний прояв показників сформованості творчих здібностей, особистість працює на високому рівні творчої діяльності. Такий рівень мають учні з яскраво вираженими критичністю, швидкістю, глибиною та гнучкістю мислення; вони вміють самостійно будувати алгоритм розв’язання запропонованих завдань; здатні самостійно виявляти суперечності, порівнювати, узагальнювати, систематизувати, генерувати нові ідеї.

Достатній – прояв ознак творчих здібностей в більшості випадків (75-80%), особистість працює в основному на достатньому рівні творчої діяльності, спостерігається прояв високого. Для таких учнів характерні високі знання; розвинене вміння самостійно прогнозувати власну діяльність.

Середній – прояв ознак творчих здібностей в половині ситуацій, працює на середньому рівні творчої діяльності. Незначні прояви достатнього рівня. Це учні з середнім проявом розумової активності, які іноді здатні виявляти самостійність у виконанні поставлених завдань. Загалом працюють гарно під чийось керівництвом.

Початковий – низький прояв творчих здібностей.

Зазвичай, працюють на рівні відтворення, за певним алгоритмом, постійно потребують допомоги вчителя, мають середній рівень навчальних досягнень, практично не володіють вмінням аналізувати, синтезувати, узагальнювати, абстрагувати навчальну інформацію [13].

Е.Ландау представив творчість (креативне мислення) у вигляді рівноваги терез [6, с.29] (рис.1).

Креативне мислення

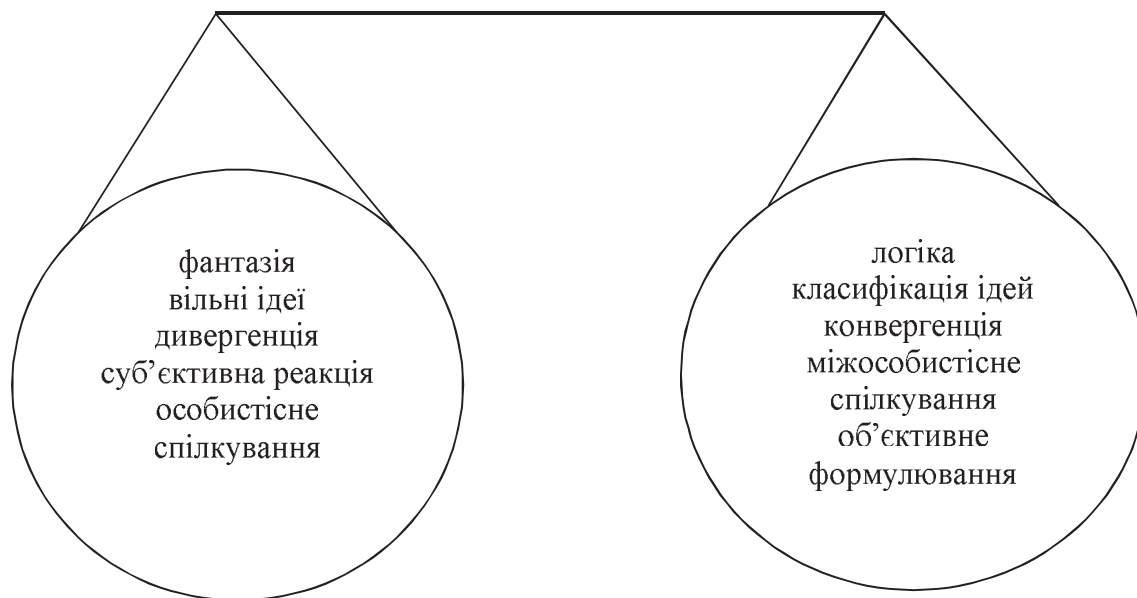

Рис. 1. Складові креативного мислення

В.А.Бодров зазначає, що “особистість виявляє себе у професії” та “розвивається у діяльності” [2, с.173]. Освоюючи професію, вчитель стикається з проблемами вирішення як стандартних, так і нестандартних ситуацій. Він постійно приймає рішення про те, що, як і коли це потрібно зробити. А це означає, що вчитель повинен володіти прийомами педагогічної майстерності, щоб знайти правильний вихід з любой ситуації, не образивши їх учасників.

Цікавим є визначення творчості С.М. Вірозуба: “прагнення до поширення себе на світ (втілення себе у матеріальній формі - матеріалізації), до гармонії, до рефлексії, до духовного”. І далі “...творчість виступає однією з форм людської діяльності” [4, с.275]. В.О.Моляко вважає, що “в психологічному аспекті під творчістю слід розуміти процес створення, відкриття чого-небудь нового, раніше для цього суб'єкта невідомого” [9, с.7]. Учений подає ширшу, ніж прийнято, класифікацію видів творчості: наукову, технічну, літературну, музичну, образотворчу, ігрову, навчальну, побутову, військову, управлінську, ситуаційну, комунікативну творчість.

С.О.Сисоєва визначає творчість “як системне явище, яке включає певну сукупність взаємопов'язаних компонентів, а саме:

- творчі здібності;
- творчий процес;
- ступінь індивідуального розвитку творчих здібностей;
- якості особистості, що забезпечують творчу діяльність” [11, с.202].

До основних показників творчих здібностей

С.О.Сисоєва відносить: інтерес до певного виду предметів або об'єктів і дій з ними; увага до певного кола об'єктів; внутрішня зосередженість і “неувага” до існуючого навколо; оригінальний підхід до стандартних завдань; намагання змінювати, реконструювати те, з чим доводиться зустрічатися [11]. Значне місце у дослідженнях відводять показникам творчої діяльності:

- оригінальність і новизна творіння;
- рухливість мислення, велика кількість створеного;
- ретельність в оформленні створеного;
- настійне прагнення оприлюднити свої твори, зробити їх надбанням людей;
- мотиваційне забезпечення творчого процесу самою роботою, інтересом до неї і захопленість нею [11, с.213].

О.В.Шупта пропонує таке визначення поняття “творчість”: це спосіб самореалізації особистості, яка створює, формує та реалізує себе як суб'єкта діяльності і при цьому творчість є найвищим проявом результату діяльності особистості [16].

На думку О.М. Матюшкіна творчий процес проходить чотири етапи: 1) аналіз задачі; 2) пошук нового принципу дії; 3) реалізація знайденого принципу; 4) перевірка правильності рішення [8].

Тобто, завдання педагога полягає у забезпеченні формування у студентів мотивації, яка змусить перейти від стандартних форм вирішення професійних завдань до їх творчого виконання, як найвищого прояву професійної майстерності [1, с.153].

Традиційні методи навчання у ВНЗ не сприяють

формуванню творчої особистості та розвитку її творчого потенціалу. Це можна забезпечити, якщо у педагогічному процесі передбачити:

1) повноцінний розвиток творчих можливостей студентів, їх професійне зростання;

2) побудову навчального процесу відповідно до вимог розвитку пізнавальної, емоційної та мотиваційно-смыслові сфери особистості, індивідуалізація навчання;

3) переміщення центру уваги викладача з предмета, що вивчається, на студента, тобто "антропоцентричність". Весь зміст вищої освіти потрібно підпорядкувати розвитку особистості студента [4, с. 147].

Для виявлення особливостей творчого розвитку особистості С.О.Сисоєва пропонує дотримуватися наступних принципів педагогічної творчості викладача [11]:

- суб'єктності навчання (визнання студента як суб'єкта педагогічної взаємодії, використання переважно комунікативних методів навчання);
- діагностики (оцінювання рівнів розвитку творчих можливостей);
- оптимальності (відбір таких дидактичних засобів, які відповідають розвитку творчих можливостей меншості, а тому сприяють розвитку твор-

- чих можливостей всіх);
- взаємозалежності (взаємозалежність, взаємозумовленість творчої педагогічної праці викладача і творчої навчальної діяльності студентів);
- фасілітації (створення творчої атмосфери, яка б сприяла розвитку мотивів творчої діяльності, надихала студентів на творчість);
- креативності (виявлення можливостей змісту навчального матеріалу для посилення його орієнтації на формування творчої діяльності студентів);
- доповнення (введення додаткових курсів для компенсації прогалин у розвитку творчих умінь і психічних процесів, які сприяють успішній творчій діяльності);
- варіантності (подолання одноманітності змісту, форм, методів навчання).

Отже, від сформованості творчої особистості викладача, залежить можливість формувати творчі здібності студентів, як особистості. Саме особистісно орієнтовний підхід до кожного студента забезпечить його становлення, як майбутнього вчителя.

Тому наші подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення впливу особистісно-орієнтованого навчання на педагогічну майстерність вчителя іноземної мови.

Література та джерела

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299с.
2. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. Учебн.пособие для вузов. – М.: ПЕР СЭ, 2001. – 511с.
3. Віроzub С.М. Розвиток творчих здібностей учнів //Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Миколаїв, 2001. – Вип. 4.– С.275–281
4. Воропаєва Т.С. Психологічні механізми стимуляції інтелектуальної активності студентів / Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукові засади реформування вищої освіти в Україні».- К., 1994. – С.147-152
5. Интенсификация творческой деятельности студентов / Под редакцией профессора В.И.Андреева, профессора Г.Мельхорн: Издательство Казанского университета, 1990. – 198 с.
6. Ландау Э. Одаренность требует мужества. Психологическое сопровождение одаренного ребенка / Э.Ландау. – М.: Академия, 2002. – 144 с.
7. Лук А.Н. Психология творчества / А.Н.Лук. – М.: Наука, 1978. – 127 с.
8. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. –М.: Педагогика, 1972 – 126 с.
9. Моляко В.А. Психологическая система тренинга конструктивного мышления.// Вопросы психологии. – 2000. – № 5. – С.136-141.
10. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Карамущенко, І.Ф.Кривоніс та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 2-ге вид., дров. і перероб. – К.: Вища шк., 2004. – 422с.
11. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О.Сисоєва, А.М.Алексюк, П.М.Воловик, О.І.Кульчицька, Л.С.Сігаєва, Я.В.Цехмістер та ін.; За ред. С.О.Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502с.
12. Печенюк Н.Г. Организация познавательной деятельности студентов на основе типологии профессиональных задач: автореф. дис...канд.пед.наук. – 13.00.02 - МГПИ. – М., 1984. – 20 с.
13. Хмельяр І. Розвиток творчих здібностей учнів / І.Хмельяр // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – № 1. – 2004. – С.38-42
14. Шевченко П.И., Красовский Б.Д., Дмитрик И.С. Подготовка студентов к профессионально-педагогическому творчеству / П.И.Шевченко, Б.Д.Красовский, И.С.Дмитрик. – К.: Наук. думка, 1992.~ 150с. – Библиогр. – С.145-146
15. Шубинский В.С. Педагогика творчества учащихся. – М.: Знание, 1988. – 80 с.
16. Шупта О.В. Креативність як складова професійної важливих якостей перекладача. Збірник наукових праць № 23. Частина 2. – Хмельницький: Видавництво Національної академії ПВУ, 2002. – С.411-415

В статтє рассматриваются вопросы о формировании творческих способностей будущих учителей, как составляющей их педагогическое мастерство. Поданы составляющие творческих способностей, пути реализации творческого подхода и уровни сформированности творческих способностей.

Ключевые слова: будущие учителя, творчество, творческие способности, педагогическое мастерство, уровни сформированности творческих способностей.

The article examines the formation of creative abilities of future teachers as a part of their pedagogical skills. The components of creativity, ways to implement creative approaches and levels of formation of creative abilities have been discussed. The formation of a personality of a creative teacher influences the opportunity to shape the creativity of students as individuals. The very personally directed approach to each student ensures its becoming as a future teacher.

Key words: future teachers, creativity, creativity, pedagogical skills, levels of formation of creative abilities.